

ЖИТЛО ДЛЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УЖГОРОДІ 1919 – 1938 рр.: ЗАКОНОДАВСТВО, ЖИТЛОВА ПОЛІТИКА, РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

Еліна Дегтярьова

аспірантка кафедри археології, етнології та культурології,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Email: dehtiarova.lina@uzhnu.edu.ua

Scopus Author ID: 57219893497

<https://orcid.org/0000-0003-3215-4242>

Основний зміст дослідження становить аналіз причин побудови житлових об'єктів для державних службовців у міжвоєнному Ужгороді урядом Першої Чехословацької республіки. Поштовхом для цих процесів стала житлова криза, яка виникла внаслідок переїзду до головного міста Підкарпатської Русі великої кількості чехословацьких державних службовців з родинами. Відповідно, забезпечення житлом саме цього сегменту населення міста стало першочерговим питанням для уряду. Направляючим вектором, певними обмеженнями й водночас коридором можливостей у сфері будівництва житла в республіці стало законодавство, зокрема «Закон про підтримку будівельної галузі» (*Zákon o stavebnímu řádu*), з правками та доповненнями в різні роки. Інноваційним інструментом у вирішенні житлової кризи стало запровадження в рамках Закону «лотерейних державних позик» (*státní losová výřijčka/státní slosovateľná půjčka*). На прикладі ужгородських реалізацій у статті також проаналізовано вплив державних «принципів», опублікованих в офіційному віснику «Звіти технічної державної служби» (*Zprávu veřejné služby technické*), на зовнішні та внутрішні параметри державних житлових споруд. У даному дослідженні вперше проведено комплексний аналіз виникнення кварталів і окремих житлових об'єктів міста та проаналізовано їхні характеристики відповідно до державного законодавства і принципів. На основі документів із Державного архіву Закарпатської області введено в науковий обіг декілька нововиявлених об'єктів, доповнено дані та проведено атрибуцію кількох вже відомих будівель. Вперше в науковий обіг окремо вводиться питання розташування помешкань у спорудах нежитлового фонду в Ужгороді. Однак дискусійним продовжує залишатися питання про обов'язковість такого розташування. Дослідження виявляє як нерелевантні сучасним викликам рішення в питаннях містобудування і житлової кризи, так і цілком інноваційні та актуальні, які можуть бути застосовані й в сьогоденні. Робота має міждисциплінарний характер і може бути цікавою фахівцям в області історії архітектури, краєзнавства, юриспруденції та фахівцям і організаціям з відбудови житлового фонду.

Ключові слова: Перша Чехословацька республіка, міжвоєнний модернізм, соціальна політика, архітектура модернізму, Ужгород, інновації, житлова криза.

Постановка проблеми. Після завершення Першої Світової війни та радикального переформатування кордонів більшість країн Європи гостро переживала житлову кризу. Зокрема, в Італії, Німеччині, Данії житлова проблема була кількісною. Ситуація в Першій Чехословацькій республіці дещо відрізнялася. У великих містах, в першу чергу в Празі, нестачі помешкань не відчувалося, однак в більшості міст житловий фонд не відповідав сучасним стандартам якості, тобто проблематика була якісною [Fialová, 2015, s. 31]. На цьому тлі житлова криза в Підкарпатській Русі (назва території сучасного Закарпаття у складі Чехословацької республіки) виглядала особливо гостро та мала індивідуальний характер. До краю приїхала велика кількість фахівців різних професій з родинами з чеських та словацьких земель. Цілком очікувано драматично збільшилося населення Ужгорода як головного міста. Як відомо, в Ужгороді держслужбовцям доводилося навіть спати на вільних ліжках міської лікарні чи на столах своїх канцелярій у винайнятих державою приміщеннях з приватного житлового фонду [Merz, 1933, s. 51; Fialová, 2015, s. 31]. Таким чином, забезпечення житлом державних службовців стало одним із найбільш нагальних завдань нового уряду в місті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Комплексно вплив законодавчої бази республіки на появу та параметри житлових будівель для державних службовців в Ужгороді наразі досліджено не було. Однак, дослідники закордоном та згодом в Україні вже приділяли увагу історії будівництва окремих житлових будівель держслужбовців в Ужгороді. Частина будівель згадується та атрибутована в дисертаційній праці Растіслава Попелки [Popelka, 2013], де також побіжно згадується відповідне законодавство. Проблематиці розбудови житла в Ужгороді присвячена дисертаційна праця Романи Фіалової [Fialová, 2015]. Дослідниці вдалося окреслити в загальних рисах частину житлових будівель кварталу Малий Галаго та інших об'єктів, ретельно висвітлити питання кварталів «Свободарня» та Мала Прага, однак частина значних об'єктів залишилися не виявленими, так само як і причини появи тих чи інших будівель. Авторами Ліною Дегтярьовою та Олегом Олашиним [Degtyarova, Olashyn, 2019] було атрибутовано кілька наступних будівель в публікації «Ужгородський модернізм» та описано архітектурні характеристики. У збірнику під редакцією Вендули Гнідкової [Hnídková, 2020] також згадується будівництво житлових будівель і кварталів в Ужгороді, однак лише побіжно.

Два наступних об'єкти частково висвітлені в онлайн-посібнику науково-популярного характеру Чеського центру в Києві [Khudish, Degtyarova, Olashyn, 2021]. Фрагментарно згадані житлові будівлі в контексті загальної картини розбудови міста Ліною Дегтярьовою в матеріалах конференції «Ідентичності в умовах пограниччя / 2024 (заг. ред. П. Леня)» [Дегтярьова, 2024].

Джерельна база. Фактичний базис даної роботи складають публіковані документи та першоджерела. До числа перших належать законодавчі та нормативно-правові акти, якими були врегульовані засади розвитку архітектурно-містобудівної діяльності Першої Чехословацької республіки. До першоджерел дослідження належать документи Державного архіву Закарпатської області (ДАЗО), публікації з книгозбірні Моравської земської бібліотеки (Moravská zemská knihovna v Brně) та викладені у вільному доступі й на платних платформах архівів періодичні видання. Зокрема, за допомогою матеріалів періодичного видання *Staviteľské Listy*, було доповнено перелік об'єктів житлового будівництва в Ужгороді та виявлено контексти з подібними випадками будівництва в інших частинах республіки.

Метою статті є дослідити та проаналізувати процеси забезпечення державних службовців в Ужгороді житлом з особливим акцентом на законодавчі норми, на підставі яких відбувалося будівництво. Під час роботи над статтею використано причинно-наслідковий **метод**, який дає змогу проаналізувати зв'язок між законодавчими нормами, державними «принципами» та появою конкретних об'єктів і їхніми характеристиками в Ужгороді.

Виклад основного матеріалу. У 1918 р., після заснування Першої Чехословацької республіки (далі – «1 ЧСР» або «республіка») було реалізовано так звану приймальну норму (Закон № 11/1918), згідно з якою законодавство держави перейняло закони Австро-Угорщини, зокрема дію закону про здорові та доступні квартири для робітників 1902 р., а також закон про податкові пільги для будівель загалом і для будівництва «малих» квартир зокрема. 20 лютого 1919 р. було видано Закон № 98 про державний житловий фонд, а через місяць, 23 травня, Закон № 81 про державну підтримку будівельної промисловості [Hnídková, Janečková, Rollová, 2020, s. 467], за яким 11 березня 1921 року був виданий ключовий Закон № 100 про державну підтримку будівельної галузі (чеськ. – *Zákon o stavebním ruchu*) [100/1921 Sb. z. a n., o stavební ruchu]. Редакції даного Закону в різні роки були реакціями на виклики держави в будівельній галузі, і стали інструментами у розв'язанні питань організації будівництва, оренди, утворення будівельних товариств, державного кредитування тощо. На хвилі розбудови новоутвореної держави в перші роки було розгорнуто масштабне будівництво житла, в першу чергу з коштів державної казни. Зокрема, з 1 червня 1921 р. по 30 вересня 1924 р. в Міністерстві громадських робіт було розглянуто проекти на будівництво 22 999 будинків з 46 815 квартирами на приблизну розрахункову суму більш ніж 3,8 млрд чехословацьких крон (далі – Кч), частка державної підтримки в яких була більше ніж 2,8 млрд Кч

[*Staviteľské Listy*, 1924, s. 331].

Перші кроки в подоланні житлової кризи в Ужгороді. Після входження Підкарпатської Русі до складу Першої Чехословацької республіки, у 1919 р., до Ужгорода почали прибувати державні службовці з чеських земель для організації роботи нових державних установ. Для Міністерства громадських робіт, яке відповідало за наземні роботи, в тому числі будівництво житла, одразу постало питання забезпечення всіх новоприбулих житлом і приміщеннями для роботи. Першим об'єктом, який було збудовано державою, а не закуплено з наявного житлового фонду міста, став дерев'яний державний житловий будинок [ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1058, арк. 16], ймовірно, одразу як тимчасовий. У 1919 р. у власника ділянки по вул. Тихій, 8, біля цвинтаря Кальварія, Мартіна Лерінці (Martin Lörinczy) сталася пожежа і повністю згорів будинок. Наступного року держава викупила цю ділянку. Згідно з первісними планами у будівлі мав бути розміщений відділ наземного будівництва. Однак, вже в 1920 р. будинок будувався як орендний житловий з чотирма однокімнатними квартирами для урядовців [ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1058, арк. 22; Merz, 1933, s. 51]. Після 1927 р. квартири з кухнями та допоміжними приміщеннями були віддані в тривалу оренду державним службовцям з сумою оренди за рік 1200 Кч [ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1058, арк. 1]. Згідно з законом №1. IV від р. 1909 ці квартири звільнялися від «будинкового податку» (daň domovní). Наразі нами не було знайдено зображень даного проекту, лише наземний план.

Наступною реалізацією державного житлового проекту став комплекс гуртожитків для держслужбовців без родин (1922 – 1923 рр.) з назвою «свободарня» (чеськ. – «Svobodárna»). 5 одноповерхових будинків зі скатним дахом і наземним планом у формі перевернутої літери «Е» були розташовані навпроти колишніх королівських казарм. У будинках було по 10 кімнат для держслужбовців, по 1 квартирі для сторожа-управителя [Popelka, 2013, s. 20], коридор, кухня, та комора [ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1064, арк. 18; Дегтярьова, 2024, с. 71]. Загалом в будинках було 40 кімнат на 2 та 10 кімнат на 3 особи [Fialová, 2015, s. 69]. Душових чи ванних кімнат не було, а туалети були розташовані в коридорі кожного з будинків. Згідно з законом 1909 статті 1, § 2 комплекс вважався однією будівлею. За умови використання споруд за незмінним призначенням вони звільнялися від податків на термін 50 років, що передбачав § 37 закону 1909 статті IV, тобто до 28 лютого 1973 р. [ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1064, арк. 21].

Однією з вагомих ознак нового часу і нової влади в Ужгороді став комплексний підхід в питаннях регуляції міста. Першою спробою комплексної забудови території під житлові потреби можемо вважати квартал родинних будинків для державних службовців на північному сході, що згодом отримав назву «Мала Прага». Комплекс родинних будинків на 1, 2 та 4 родини був запланований як тимчасове антикризове рішення для розміщення урядовців, які мали працювати та жити в майбутньому адміністративному кварталі, що був тоді на етапі

розробки. З метою швидкого будівництва, а також через брак на місці відповідних новим стандартам якості матеріалів комісією департаменту було прийнято рішення будувати переважно з дерева та закупити готові дерев'яні модульні будинки. Будівельна фірма Міхала Деметера реалізувала будівництво 24 окремих двокімнатних будинків [Fialová, 2015, s. 62]. Фірмою Яна Соукопа було збудовано 5 наріжних цегляних будинків для двох родин та один для однієї родини (1922 – 1923). Загалом на урбанізованій ділянці, що стала першим прикладом кварталу-саду, було збудовано в стислі терміни 53 квартири [Merz, 1933, s. 52; Khudish, Degtyarova, Olashyn, 2021; Дегтярьова, 2024, с. 71] для урядовців з родинами.

У той же період у Празі, так само з труднощами, пов'язаними з нестачею будівельних матеріалів та браком фахових робітників, було збудовано житлову колонію цегляних будинків для урядовців – Оржеховка або Воржеховка (чеськ. – Vořechovka). Авторами частини житлової колонії та культурного центру (1921 – 1923) стали архітектори Ярослав Вондрак і Ян Шенкірж (Jaroslav Vondrák, Jan Šenkýř). Проекти рядової колонії будинків створив Йндржіх Фрейвальд (Jindřich Freiwald). На даному капітальному будівництві Міністерство громадських робіт отримало ужитковий досвід в розрахунках квартир у будинках з різною кількістю кімнат. Середня бюджетна вартість однокімнатного будинку становила 125 000 Кч, двокімнатного – 150 000 Кч, трикімнатного – 165 000 і чотирікімнатного – 172 000 Кч. Саме тоді Вондрак зробив висновок, що: «Обмеження в більш комфортному житті виявилось марнотратним...¹» [Staviteľské Listy, 1924, s. 5]. До висновків прислухалися в Міністерстві громадських робіт, і після 1924 р. в республіці було скорочено спорудження однокімнатних житлових будинків. Віллові колонії були нерентабельними для держави, і кількісно їх поступово витіснило будівництво багатоквартирних будинків. Однак, переваги життя в приватних будинках були безперечними, тож цей тип помешкань подекуди був використаний у випадках, «коли не було великої черги очікування помешкання, або там, де це дозволяла наявність землі під забудову, або де цього вимагали місцеві умови, наприклад, у менших селах Підкарпатської Русі» [Piskač, 1928, s. 638]. Середина 1920-х рр. стала переламною в типології будівництва державного житла в республіці.

Багатоквартирне житло та державні «принципи» в житловому будівництві. Починаючи з середини 1920-х рр., проекти державного житла в Ужгороді вже будуються як багатоквартирні будинки. Тенденції до вибору формату багатоквартирних будинків при забезпеченні житлом державних службовців та робітників певних спеціальностей розвивалися паралельно в різних провідних європейських країнах, спираючись на практичний досвід. Зокрема, висновків, що найкращим способом забезпечити робітників одного підприємства чи напрямку роботи великою кількістю житла буде

будівництво багатоквартирних будинків дійшли наприкінці 1924 р. архітектори Веркбунду. Прибічниками такої ідеї були переважно представники архітектурної школи Отто Вагнера [Karfinger, 2016, s. 194]. На той час в Ужгороді вже було завершено план (1921 – 1923 рр.) професора Адольфа Лібшера (чеськ. – Adolf Liebscher ml., 1887 – 1965) [Керецман, Дегтярьова, 2023, с. 16], в основі якого помешкання для службовців передбачалося вже в багатоквартирних, а не родинних будинках, та були розпочаті перші кроки з його втілення. Перспектива отримати сучасну комфортну орендну відомчу квартиру стала одним із вагомих аргументів у державній пропаганді працевлаштування на території Підкарпатської Русі. До того ж у 1927 р. Ужгород офіційно отримав статус головного міста краю. Кількість чехословацьких держслужбовців і підприємців в Ужгороді прогнозовано зростала. Вже в 1928 р. їх проживало в місті близько 4000 [Československý denník, 1928, s. 2]. За наступні 5 років кількість прибулих чехословацьких фахівців зроста майже вдвічі. Згідно зі статистикою перепису населення 1933 р. в Ужгороді проживало 26 675 мешканців, із них 4572 чехів, 3458 словаків, 6260 русинів, 5897 євреїв, 4499 угорців, 508 німців та 110 представників інших національностей [Slovenský Východ, 1935, s. 8].

Будівництво державних квартир в Ужгороді, як і в інших містах та селах республіки, велося згідно з Законом про підтримку житлової галузі та за чіткими стандартами, розробленими в столиці. З метою вирішення житлової кризи законодавчо в найкоротші терміни у 1921 р. було впорядковано поняття «мала (або невелика) квартира» (чеськ. – malý byt). Квартири, що називалися «малими» в І ЧСР, відповідали певним нормам: кількість житлових кімнат – від однієї до трьох (проте були винятки, хоч і вкрай поодинокі); площа квартири не мала перевищувати 80 м² житлового простору. При цьому, якщо кухня була меншою за 12 м², її площа до загальної при обчисленні не додавалася [Liebscher, 1927, s. 161; Fialová, 2015, s. 87–88]. Висота стель – не менше 3 м, кожна квартира мала бути обладнана гігієнічними приміщеннями, коридором та коморою і кімнатою для хатньої робітниці у випадку двох-трьох кімнатних квартир [Piskač, 1928, s. 638]. Якщо в багатоквартирному будинку було не менше 2/3 «малих» квартир від загальної кількості, згідно з будівельним законом №35/1923 будинок було звільнено від будинкового податку на наступні 30 років [35/1923 Sb. z. a. n., o stavebním ruchu, § 37].

Чітким нормам і обмеженням було підпорядковано повний цикл будівництва державних житлових багатоквартирних будинків для урядовців різних відомств і адміністрацій – від створення проекту до підрядних робіт всіх видів і рівнів. Для створення планів і вибору оздоблювальних внутрішніх та зовнішніх робіт Міністерством громадських робіт було розроблено «принципи (чеськ. – Směrnice)» [Piskač, 1928, s. 638]. Уніфікація призводила до рівності умов

¹ Чеськ.: “Omezení v pohodlnějším bydlení ukázalo se tedy jako nehospodárné”, J. Vondrák.

життя для урядовців – від Праги та інших метрополій до найменших локацій на сході республіки, на Підкарпатській Русі. На меті Міністерства громадських робіт було створення гідних умов життя, з дотриманням тогочасних вимог гігієни, енергоощадження та доступних на той час технічних можливостей. У «принципах» були передбачені випадки, коли в невеликих містах чи селах ці можливості не були представлені повною мірою. Так, наприклад, в містах, де вже було проведено каналізацію або вона була запланована в найближчий період, в будівлю завжди мало бути підведено водопровід. У містах, де не було міського водогону, мав бути в будинку для держслужбовців підведено окремий водогін¹ у будинку [Там само, s. 638].

Кожна, в тому числі «найменша квартира» (чеськ. – *minimální byt*) з однією житловою кімнатою, мала бути спроектована зі входом від загальних сходів. Згідно «принципів» відомча квартира мала бути безпечно закритою, містити кухню, коридор і туалет та бодай перегородку для влаштування ванної. Також квартира мала бути обладнана принаймні простою кухонною плитою (чеськ. – *paracetní spížka*). Квартири з двома і більше кімнатами обов'язково містили кімнату для хатньої робітниці та інколи комору.

Особлива увага приділялася гігієні, що в тогочасних джерелах в першу чергу означало добре освітлені денним світлом і зручні для провітрювання приміщення. Спальні були завжди орієнтовані на сонячні сторони, часто – безпосередньо на південь [Piskač, 1928, s. 638]. Такими прикладами в Ужгороді слугують як перші збудовані на Малому Галаго житлові будинки в рядовій забудові на вул. Розсипала (нині вул. О. Довженка) – два з семи під'їздів «Семи орендних державних будинків», всі під'їзди будівлі працівників поштового та фінансового управліннь, так і житловий комплекс з коштів державної будівельної лотереї (відомий зараз як «рафанда») та інші. Не обов'язково освітленими прямим денним світлом могли бути тільки ванні кімнати, однак за умови зробленої в стіні вентиляції. У п'ятиповерхових будівлях додатково мав бути передбачений ліфт для вугілля, яким в той час топили, та відходів (попелу) після його переробки [Там само, s. 638]. Ужгород у порівнянні з Прагою чи Брно був невеликим містом, до того ж тут вистачало неурбанізованої площі, тож не було потреби в будівництві вищих за чотириповерхові житлові будівлі. В такий спосіб держава могла заощадити на пасажирських і вантажних ліфтах в житловому фонді. Східці мали бути зроблені з граніту або в техніці «штучний камінь» [Там само, s. 638]. В цьому можна переконатися на прикладі всіх житлових будинків в адміністративно-житловому кварталі Малий Галаго.

Житлові квартири в державних установах. За нашим припущенням мала існувати прописна законодавча норма про проектування і подальше будівництво житлових квартир в адміністративних та публічних будівлях 1920–1930-х рр. Наразі ми не

знайшли цьому підтвердження ані в тогочасних джерелах та публікаціях, ані в працях сучасних авторів. Однак, на території республіки квартири часто були спроектовані одразу в державних установах, підпорядкованих певним міністерствам. В Ужгороді в першій половині 1920-х рр. були реалізовані також і кілька будівель змішаного типу, в яких одразу були розміщені житлові квартири та канцелярії, а згодом в деяких випадках їхня функція могла змінитися на користь житлових. Такими прикладами слугують: будинок для службовців фінансового управління на Квасній воді, тимчасова будівля уряду, адміністрація управління 12-ї піхотної дивізії, будівля фінансового управління, адміністрація департаменту громадських робіт в Ужгороді на Малому Галаго [Керецман, Дегтярьова, 2023, с. 17, 18, 19] та інші. Припускаємо, що формат перших реалізацій квартир в адміністративних будівлях був покликаний знизити тиск в проблематиці браку житла. В інших об'єктах, як, наприклад, в будівлі в'язниці [ДАЗО, ф. 55, оп. 3, спр. 176, арк. 1], наявність квартири керівника закладу була викликана специфікою установи.

Однак, з появою в Ужгороді окремих житлових будівель для держслужбовців тенденція проектувати квартири в інституціях не зникла. Окрім ймовірної законодавчої норми, припускаємо, що причиною в більш пізніх реалізаціях може бути питання статусності та зручності. Прикладами такого підходу в Ужгороді в різні роки реалізації стали більшість наступних адміністративних будівель на Малому Галаго. У приміщеннях філії Національного банку квартири [Керецман, Дегтярьова, 2023, с. 20–21] залишилися в первісній функції навіть після будівництва окремої житлової будівлі для банківських працівників на сусідній з адміністративною спорудою ділянці. З огляду на параметри квартир у фінансовій установі, припускаємо, що керівництво банку залишилося проживати саме там [ДАЗО, ф. 55, оп. 3, спр. 648, арк. 40]. Ціле крило було спроектоване як житлове в будівлі районної медичної страхової компанії на Малому Галаго в 1937 р. (арх. Франтішек Фаулгаммер, 1938–1939 рр.) [Degtyarova, 2024, p. 65]. Квартира з приймальною Президента Підкарпатської Русі в будівлі Земського уряду [ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1338, арк. 21] була, безперечно, не лише аспектом зручності та престижу для роботи високих посадовців, але і питанням безпеки. В деяких будівлях було розміщено лише житло для сторожа чи водія, що зумовлено зручністю і потребами закладів. Прикладами є квартири в Ювілейній Масариковій школі, державному ремісничому училищі та інших будівлях.

Державні житлові будинки адміністративно-житлового кварталу Малий Галаго. Відповідно до Закону про підтримку будівельної галузі, для зведення державних проектів, які мали бути збудовані в рамках цього закону, в першу чергу мали бути розглянуті ділянки, що належать державі. Умови відчуження потрібної ділянки вирішувало Міністерство фінансів

¹ Вочевидь, йшлося про водокачку, як це було спершу в перших орендних будинках за проектом А. Лібшера або в будівлі фінансового управління з житловими просторами в Ужгороді. Або

це міг бути окремий колодязь з виходом у підвальному приміщенні, як це видно на проектах житлової будівлі департаменту громадських робіт.

при згоді міністерства, якому ділянка належала [ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1059, арк. 6; ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 939, арк. 8]. Цей факт міг бути вирішальним у прийнятті рішення щодо локації для майбутнього адміністративного кварталу. Малий і Великий Галаго були у власності Міністерства лісів і маєтків (Státní správa lesů a statků), тож держава могла більш гнучко оперувати даною територією в фінансових відносинах між міністерствами. Натомість купівля ділянок під будівництво в центрі міста державою у приватних власників була часто пов'язана з тривалими переговорними процедурами. Початок планування на новій великій ділянці давав свободу в проектуванні та можливість створити саме таку концепцію, яку обрав проєктант, урбаніст і архітектор проф. Адольф Лібшер – поєднання в доступній близькості адміністративних і житлових будинків відповідних адміністрацій [Degtyarova, Olashyn, 2018, p. 4].

Тенденція будувати орендні багатоквартирні комплекси, що утворювали замкнені блоки з великими закритими дворами, зародилася в Відні у 1923 р. [Karfinger, 2016, s. 193] Приблизно в той же час, а це відбувалося, коли головним архітектором міста був Адольф Лоос, австрійськими архітекторами в проєктуванні житлових будинків було досягнуто стандартизації житла. В тому ж 1923 р. в Ужгороді Адольфом Лібшером вже було спроектовано план забудови адміністративно-житлового кварталу Малий Галаго, в якому деякі багатоквартирні житлові будівлі також було зведено за блоковим принципом. Будівля для військових службовців на набережній Рошковича за проєктом Військової канцелярії в Празі стала першою житловою спорудою на Малому Галаго [ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1075, арк. 36]. Військовий стан на Підкарпатській Русі було скасовано лише в 1922 р., і в Ужгороді надалі проживало чимало військових чиновників. Будинки для військових спільно зі згодом збудованою адміністративною будівлею департаменту громадських робіт (1929), філії Національного банку (1934–1936) та будинку для працівників банку (1937–?) з часом утворили замкнений блок на Малому Галаго.

Також частиною спільного з іншими спорудами блоку став семи секційний орендний будинок для державних службовців [ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1067, арк. 203]. Більше ніж $\frac{2}{3}$ квартир у будинку були за площею менше 80 м², тож він кваліфікувався як «будинок з малими квартирами». Продовженням лінії забудови вул. Розсипала і кутовим відносно окружного суду став трисекційний будинок для фінансистів за проєктом проф. А. Лібшера вартістю 2 млн Кч [Liebscher, 1927, s. 161]. Наріжний триповерховий будинок для працівників департаменту громадських робіт на розі вул. Розсипала та ще не збудованої тоді вулиці (нині – вул. К. Лайбик) був спроектований у 1926 р. чеським архітектором Методеєм Зоубеком [Porelka, 2013, s. 44]. Комплекс адміністрації, станції та житлової будівлі жандармського командування став найбільш чітким виразником ідеї побудови житла для держслужбовців поблизу місця роботи. Автором проєктів обох будівель – і житлової, завершеної в 1930 р. [ДАЗО, ф. 55, оп. 3, спр. 341, арк. 20], і адміністративної – став чеський архітектор Богуміл

Слама (Bohumil Sláma) [Керецман, Дегтярьова, 2023, с. 19].

Найбільш пізньою реалізацією житлової будівлі державних службовців на Малому Галаго став будинок для працівників філії Національного банку. Плани про житлову будівлю на сусідній ділянці виникли паралельно з адміністративною спорудою (1934–1936 рр.). Однак, роботи розпочалися вже в 1937 р., після двох перенесень кінцевої дати завершення будівництва – через брак робітників, які могли б в той час бути на даних роботах залучені [ДАЗО, ф. 55, оп. 3, спр. 648, арк. 56].

Будівлі на Малому Галаго з коштів державної лотереї для підтримки будівельної галузі. На окрему увагу заслуговує інноваційна державна лотерея, яку було започатковано урядом в перші роки існування республіки. Згідно § 23 «Закону 100/1921 збірки законів про будівельну галузь» уряд мав право надавати капітал до 1 млрд Кч шляхом «лотереї для підтримки будівельної галузі» [100/1921 Sb. z. a n., o stavební ruchu]. У 1921 р. із надходжень від лотерейних державних позик (státní losová výpůjčka/státní slosovateľná půjčka), - уряд був уповноважений виділити до 150 000 000 Кч на будівництво житлових будинків для державних службовців [Там само]. В Ужгороді в 1920-х рр. було розпочато будівництво трьох державних житлових комплексів, джерелом фінансування яких повністю або частково була державна лотерея.

Першими в такі будинки в Ужгороді вселилися працівники поштового та телеграфного управління. Проєкт (1924 р.) будівлі в лінії рядової забудови правої сторони вул. Розсипала між семи секційним орендним будинком і будинком для працівників фінансового управління також створив проф. А. Лібшер [Liebscher, 1927, s. 161].

Як окремий блок був спроектований наступний об'єкт, збудований з державних, міських коштів та з продажу державної лотереї. Ужгородський осередок корпусу Союзу Чехословацьких офіцерів у січні 1925 р. розпочав продаж акцій для будівництва житлових будинків для військовослужбовців. Комплекс з 11 секцій чи «будинків» (так вказано в проєктній документації, проте зараз ми б їх назвали під'їздами) для військових офіцерів, урядовців та міського будинку утворив замкнений двір зі спільним садом та ігровим майданчиком для дітей. До під'їздів можна потрапити як з вулиці, так і з двору. Будівництво проєкту, що включає 66 квартир (30 однокімнатних, 24 двокімнатних і 12 трикімнатних), було завершено в 1929 р. [ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1062, арк. 170]. Будівлі-комплекси закритого блокового типу з'являлися в той час і в інших містах республіки, наприклад, у м. Кошице [Ernyey, Priatková, 2013, p. 291].

Після реформи цивільного уряду, ухвалення закону № 125/1927 р. збірника законів і постанов, та офіційного закріплення за Ужгородом статусу головного міста Підкарпатської Русі, виникла юридична підстава для будівництва житла для працівників земського уряду. Празький архітектор з братиславською канцелярією Франтішек Крупка (František Krupka, 1885–1963) став автором 13

секційного житлового комплексу для працівників трьох установ: міністерства внутрішніх справ, військової та фінансової адміністрацій в Ужгороді [Khudish, Degtyaryova, Olashyn, 2021]. Будівельна документація велася на замовлення двох різних міністерств і була позначена різними найменуваннями: «Вісім державних житлових будинків у зв'язку з політичною реформою» (Osm státních obytných domů z důvodu reformy správy politické) [ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1031, арк. 920] та «Будинки для чиновників головного фінансового управління з державної лотерейної акції» [ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1629, арк. 278]. Забудовником частини (в документації – «будинку»), що складалася з 4 секцій, для працівників фінансової адміністрації [ДАЗО, ф. 21, оп. 26, спр. 169, арк. 1] виступив благодійний фонд пенсійних штрафів [ДАЗО, ф. 21, оп. 26, спр. 1045, арк. 319]. Будівлю було повністю здано частково в експлуатацію 25 вересня 1933 р. [ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1629, арк. 279]. Загалом у країні на початку 1930-х рр. з фонду пенсійних штрафів було побудовано 31 будинок із 477 квартирами у різних містах, зокрема в Празі, Брно, Братиславі та Ужгороді загальною вартістю 49 мільйонів Кч [Patnáct let, 1933, s. 169].

Приклади об'єктів за межами Малого Ґалаго. Не всі міністерства та державні установи будували в Ужгороді житло для своїх працівників в урядовому кварталі. Функціоналістські будівлі різних відомств, в яких мали бути розміщені працівники з родинами, з'являлися і в віддалених від центру локаціях.

На території ужгородського летовища в кінці вулиці Собранецької окрім адміністративної будівлі та ангару в 1927 – 1928 рр. було збудовано двоповерхову житлову будівлю з двома квартирами для працівників летовища. В ній було загалом 6 житлових кімнат, 2 санвузли, коридори, 2 кухні, 2 коморами та 2 пральнями в підвалах [ДАЗО, ф. 55, оп. 3, спр. 242, арк. 37]. На жаль, ця будівля до наших днів не збереглася. Її було знесено в другій половині ХХ ст. в рамках реконструкції комплексу летовища та збільшення злітної смуги.

Так само вже не існують і два триповерхові житлові будинки для працівників Підкарпаторуських електрарень. Вже в наші дні, на початку 2020-х рр., приватним забудовником було знищено функціоналістські будівлі, які й після Другої світової війни слугували житлом для працівників електростанції. Нам наразі не відомий автор цих несправедливо забутих будівель, взірців якісної архітектури модернізму з рисами функціоналізму. Дозвіл на будівництво комплексу електрарні, в тому числі й житлових будинків для працівників, було видано у червні 1930 р. [ДАЗО, ф. 93, оп. 1, спр. 1710, арк. 8]. Триповерхові житлові будинки з пласкими дахами з терасами-соляріями були розміщені на захід від адміністративної будівлі електростанції. Згідно з дозволами, виданими на будівництво, квартири мали бути двокімнатні. Однак, були збудовані деякі трикімнатні та однокімнатні квартири, що не вплинуло негативно на загальний дозвіл на введення в

експлуатацію 15 січня 1931 р. [ДАЗО, ф. 93, оп. 1, спр. 1710, арк. 8].

Сумарно в Ужгороді до 1933 р. було збудовано 71 багатоквартирний будинок¹ з 289 квартирами [Mihalká, 1933, s. 63]. Окрім поповнення житлового фонду новими будівлями до 1931 р. у місті було збудовано, адаптовано або викуплено 62 об'єкти урядових будівель і 190 об'єктів житлового призначення з 618 квартирами [Terra, 1928, s. 24–25].

Висновки. Отже, у досліджуваній нами період кількість і якість житлового фонду державного сектору в м. Ужгород суттєво підвищилася. Залежно від періоду, який може варіюватися орієнтовно від 2 до 18 років, змінювалися пріоритети в типології житла для службовців. Відповідно, репрезентація різних типів помешкань в місті є максимально широкою – від кімнати з кухнею в дерев'яному будинку без вбиральні до комфортабельної навіть за сучасними мірками квартири з високим рівнем комфорту. Норми при будівництві житлових споруд з бюджетних коштів частково обмежували політ фантазії архітекторів у роботі над проєктами житла для держслужбовців в Ужгороді, як і решті країни. Однак, чіткий, введений на законодавчому рівні, регламент у «принципах», з іншого боку суттєво прискорював і спрощував процес будівництва. Адже не виникало питань з вибором матеріалів та пропорцій будівель, і був усталений стандарт якості житла та його внутрішніх пропорцій. При цьому жоден проєкт в Ужгороді не є типовими чи стандартним – всі вони спроектовані безпосередньо для міста, з чуттєвим підходом і повагою до кожної локації. Закон про підтримку будівельної галузі не обмежував, а навпаки, давав широкі можливості також і в фінансуванні та подальшому розвитку міст республіки, як ми переконалися на прикладі Ужгорода. Певні будівлі в статті залишаються не повністю атрибутованими та доповненими, що залишає простір для наступних досліджень. Завдяки аналізу законодавчої бази ми прослідкували відповідність появи практично кожного окремого явища в питанні державного житла в Ужгороді. Відкриттям стало пояснення причини вибору локації тимчасового житлового кварталу для державних службовців саме на ділянці біля казарм, а нового адміністративно-житлового кварталу – саме на території Малого Ґалаго. Законодавчим чинникам і можливостям, які вони відкрили, завдячуємо появі щонайменше трьох вагомих житлових комплексів в Ужгороді. Деякі питання залишаються все ж відкритими, зокрема обов'язковість проєктування житлових квартир в адміністративних будівлях. Однак, це та інші питання можуть стати предметом подальших досліджень.

Дана стаття може стати підґрунтям для створення наступних матеріалів про кожен тип будівництва, життєвий шлях архітекторів, для розлогих історичних розвідок по житлових комплексах та будівлях. Однак, ми також вбачаємо практичну користь в аналізі успіхів законодавчої бази Першої Чехословацької республіки як інноваційного інструменту для практичних втілень у сьогоденні. Даний аналіз може стати одним з

¹ Переважно під словом “будинок” в першоджерелах і добох публікаціях йдеться про секцію (під’їзд), однак в деяких випадках це

може бути й кілька секцій (3–4), об’єднаних грифом одного замовника.

елементів для напрацювань сучасної України в окремих випадках, – під час війни Росії проти України, політиці відбудови житлового фонду після або, в що станом на зараз триває.

Список використаних джерел

- 100/1921 Sb. z. a n., o stavební ruchu. URL: https://www.aspi.sk/products/lawText/1/2379/1/2#c_1583. (дата звернення: 26.09. 2024).
- 35/1923 Sb. z. a n., o stavebním ruchu, URL: https://www.aspi.sk/products/lawText/1/3244/1/2/zakon-c-35-1923-sb-o-stavebnim-ruchu/zakon-c-35-1923-sb-o-stavebnim-ruchu#c_2035 (дата звернення: 26.09. 2024).
- Degtyaryova, L., 2024. The Healthcare Policy of the First Czechoslovak Republic. The Case of Uzhhorod, *Architektura a Urbanismus*, Vol. 58, № 1–2, Bratislava: Institute of History SAS, p. 54–71. DOI: <https://doi.org/10.31577/archandurb.2024.58.1-2.4>.
- Degtyaryova, L., Olashyn, O., 2018. *Uzhhorod Modernism*, Uzhhorod: Poligrafcentr Lira, 44 p.
- Ernyey, G., Priatková A., 2013. Architektúra. Modernizácia a art déco, *Košická moderna. Umenie Košíc v dvadsiatych rokoch 20. storočia*. (Lena Lešková (ed.)), Košice: Východoslovenská galéria, pp. 292–293. ISBN 978-80-85745-65 - 8.
- Fialová, R., 2015. *Medzivojnová architektúra obytných budov Užhorodu*. [Dizertačná práca], 180 s.
- Hnídková, V., 2020. Ořečovka. Reformní ideje za kulisou buržoazního blahobytu, *Umění a evoluce*, p. 346–357.
- Hnídková, V., Janečková, M., Rollová, V., 2020. Důstojným bydlením k sociálnímu smíru. Duch, který pracuje, *Architektura a česká politika 1918 – 1945*. (Hnídková, V., ed.), Praha: Vysoká škola uměleckopřmyslová v Praze, p. 459–503.
- Kapfinger, O., 2016. Vzorové sídliště ve Vídni (1932). Cesta k modernitě. Sídliště Werkbundu 1927 – 1932 (Urbanik, J., ed.), Vratislav: Muzeum architektury ve Vratislavi, s. 194.
- Khudish, P., Degtyaryova, L., Olashyn, O., 2021. České stopy v Užhorodu. URL: <https://kyiv.czechcentres.cz/o-nas/Czech-steps-uzhorod?locale=cs> (дата звернення: 20.09. 2024).
- Kolonie Vořechovka, *Stavitelské Listy*, 1924, №. 1, s. 5.
- Liebscher, A., 1927. Prof. Dr. Arch. Adolf Adolf Liebscher: státní obytné domy v Užhorodě, *Horizont: revue současné kultury v Československu*, 1 (1–10), s. 161–165.
- Merz, A. Činnost státní správy v oboru pozemních staveb. J. Musil, ed., *Technická práce v zemi Podkarpatoruské 1919 – 1933*, Užhorod: Odbor spolku československých inženýrů v Užhorodě, s. 51–57.
- Mihalká, J., 1933. O rozvíjení horoda Užhoroda, *Technická práce v zemi Podkarpatoruské 1919 – 1933*, (J. Musil, ed.), Užhorod: Odbor spolku československých inženýrů v Užhorodě, s. 65.
- Obytné domy stavěné za státní podpory v ČSR. *Stavitelské Listy*, 1924, No. 21, s. 331.
- Patnáct let technické činnosti ministerstva veřejných prací, ministerstva železnic a všech technických oborů ministerstev Československé republiky 1918 – 1933 vydáno k 28. říjnu 1933, Praha: Ministerstvo veřejných prací, 1933, s. 322.
- Piskač, J., 1928. *Bytová péče o státní zaměstnance v prvním desetiletí Československé republiky*, Zprávy veřejné služby technické, Praha: Ministerstvo veřejných prací, r. X., s. 638.
- Popelka, R., 2013. *Šíření funkcionalizmu – Československá mezivojnová architektúra Užhorodu*. [Dizertační práce], 203 s.
- Terray, A., 1932. Vývin sociální péče zemského hlavního města Užhorodu. *Publikace pro zem Podkarpatská Rus 1919-1932* (Bianchi G., ed.), Bánska Bystrica: Slovan, s. 24 – 25.
- Дегтярьова, Л., 2024. Архітектура модернізму в Ужгороді 1919 – 1938 рр.: репрезентація державної політики, *Identities in Borderlands / Ідентичності в умовах пограниччя: Матеріали міжнародної наукової конференції* (За заг. ред. П. Леньо), Ужгород: ТОВ «РІК-У», с. 68–81.
- Державний архів Закарпатської області (далі – ДАЗО), ф. 21, оп. 12, спр. 939, на 64 арк.
- ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1031, на 1343 арк.
- ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1051, на 392 арк.
- ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1058, на 477 арк.
- ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1059, на 740 арк.
- ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1062, на 403 арк.
- ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1064, на 135 арк.
- ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1067, на 339 арк.
- ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1075, на 39 арк.
- ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1338, на 108 арк.
- ДАЗО, ф. 21, оп. 12, спр. 1629, на 665 арк.
- ДАЗО, ф. 21, оп. 26, спр. 169, на 1 арк.
- ДАЗО, ф. 21, оп. 26, спр. 1045, на 618 арк.
- ДАЗО, ф. 55, оп. 3, спр. 176, на 45 арк.
- ДАЗО, ф. 55, оп. 3, спр. 242, на 70 арк.
- ДАЗО, ф. 55, оп. 3, спр. 341, на 31 арк.
- ДАЗО, ф. 55, оп. 3, спр. 648, на 57 арк.
- ДАЗО, ф. 93, оп. 1, спр. 1710, на 63 арк.
- Керецман, Н., Дегтярьова, Е., 2023. Адміністративні будівлі Малого Галагова в Ужгороді 1919 – 1938 рр., *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія / М-во освіти і науки України; Держ. вищ. навч. заклад «Ужгород. нац. ун-т», Ф-т історії та міжнародних відносин; [Редкол.: Ю. В. Данилець (головний редактор) та ін.]*, Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2023. Вип. 2 (49), с. 15 – 27. DOI: [https://doi.org/10.24144/2523-4498.2\(49\).2023.290286](https://doi.org/10.24144/2523-4498.2(49).2023.290286).

References

- 100/1921 Sb. z. a n., o stavební ruchu. URL: https://www.aspi.sk/products/lawText/1/2379/1/2#c_1583. (data zvernennia: 26.09. 2024). (in Czech).
- 35/1923 Sb. z. a n., o stavebním ruchu, URL: https://www.aspi.sk/products/lawText/1/3244/1/2/zakon-c-35-1923-sb-o-stavebnim-ruchu/zakon-c-35-1923-sb-o-stavebnim-ruchu#c_2035 (data zvernennia: 26.09. 2024). (in Czech).
- Degtyaryova, L., 2024. The Healthcare Policy of the First Czechoslovak Republic. The Case of Uzhhorod, *Architektura a*

Urbanismus, Vol. 58, № 1–2, Bratislava: Institute of History SAS, p. 54–71. (in English).

Degtyaryova, L., Olashyn, O., 2018. Uzhhorod Modernism, Uzhhorod: Poligrafcentr Lira, 44 p. (in English).

Dehtiarova, L., 2024. Arkhitektura modernizmu v Uzhhorodі 1919 – 1938 rr.: reprezentatsiia derzhavnoi polityky [Modernist Architecture in Uzhhorod 1919 – 1938: Representation of the State Policy], *Identities in Borderlands / Identychnosti v umovakh pohranychchia*: Materialy mizhnarodnoi naukovoї konferentsii (Za zah. red. P. Leno), Uzhhorod: TOV «RIK-U», s. 68–81. (in Ukrainian).

Derzhavnyy arkhiv Zakarpats'koyi oblasti (DAZO), f. 21, op. 12, spr. 939, na 64 ark. (in Czech).

DAZO, f. 21, op. 12, spr. 1031, na 1343 ark. (in Czech).

DAZO, f. 21, op. 12, spr. 1051, na 392 ark. (in Czech).

DAZO, f. 21, op. 12, spr. 1058, na 477 ark. (in Czech).

DAZO, f. 21, op. 12, spr. 1059, na 740 ark. (in Czech).

DAZO, f. 21, op. 12, spr. 1062, na 403 ark. (in Czech).

DAZO, f. 21, op. 12, spr. 1064, na 135 ark. (in Czech).

DAZO, f. 21, op. 12, spr. 1067, na 339 ark. (in Czech).

DAZO, f. 21, op. 12, spr. 1075, na 39 ark. (in Czech).

DAZO, f. 21, op. 12, spr. 1338, na 108 ark. (in Czech).

DAZO, f. 21, op. 12, spr. 1629, na 665 ark. (in Czech).

DAZO, f. 21, op. 26, spr. 169, na 1 ark. (in Czech).

DAZO, f. 21, op. 26, spr. 1045, na 618 ark. (in Czech).

DAZO, f. 55, op. 3, spr. 176, na 45 ark. (in Czech).

DAZO, f. 55, op. 3, spr. 242, na 70 ark. (in Czech).

DAZO, f. 55, op. 3, spr. 341, na 31 ark. (in Czech).

DAZO, f. 55, op. 3, spr. 648, na 57 ark. (in Czech).

DAZO, f. 93, op. 1, spr. 1710, na 63 ark. (in Czech).

DAZO, f. 93, op. 1, spr. 1358, na 618 ark. (in Czech).

Ernyey, G., Priatková A., 2013. Architektúra. Modernizácia a art déco, *Lena Lešková (ed.). Košická moderna. Umenie Košic v dvadsiatych rokoch 20. storočia*, Košice: Východoslovenská galéria, s. 292–293. (in Slovak).

Fialová, R., 2015. *Medzivojnová architektúra obytných budov Užhorodu*. [Dizertačná práca], 180 s. (in Slovak).

Hnídková, V., 2020. Ořechovka. Reformní ideje za kulisou buržoazního blahobytu, *Umění a evoluce*, s. 346 – 357. (in Czech).

Hnídková, V., Janečková, M., Rollová, V., 2020. Důstojným bydlením k sociálnímu smíru. Duch, který pracuje. *Architektura a česká politika 1918 – 1945. (Hnídková, V., ed.)*. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, s. 459–503. (in Czech).

Kapfinger, O., 2016. Vzorové sídliště ve Vídni (1932). Cesta k modernitě. Sídlíště Werkbundu 1927 – 1932 (Urbanik, J., ed.), Bratislav: Muzeum architektury ve Vratislavi, s. 194. (in Czech).

Keretsman, N., Dehtiarova, E., 2023. Administrativní budivli Maloho Galagova v Uzhhorodі 1919 – 1938 rr. [The administrative buildings of Maly Galagov in Uzhhorod 1919 – 1938], *Scientific Herald of Uzhhorod University. Series: History / Ministry of Education and Science of Ukraine; State Higher Educational Establishment «Uzhhorod National University», Faculty of History and International Relations; [Editorial board: Y. Danylets (editor-in-chief) and other]; Uzhhorod: Publisher of Uzhhorod National University «Hoverla», 2023. Issue 2 (49), s. 15 – 27. (in Ukrainian).*

Khudish, P., Degtyaryova, L., Olashyn, O., 2021. České stopy v Užhorodu. URL: <https://kyiv.czechcentres.cz/o-nas/Czech-steps-uzhorod?locale=cs> (дата звернення: 20.09. 2024). (in Czech).

Kolonie Vořechovka? *Stavitelské Listy*, 1924, № 1, s. 5. (in Czech).

Liebscher, A., 1927. Prof. Dr. Arch. Adolf Adolf Liebscher: státní obytné domy v Užhorodě, *Horizont: revue současné kultury v Československu*, 1 (1–10), s. 161–165. (in Czech).

Merz, A., 1933. Činnost státní správy v oboru pozemních staveb, *Technická práce v zemi Podkarpatoruské 1919 – 1933, (J. Musil, ed.)*, Užhorod: Odbor spolku československých inženýrů v Užhorodě, s. 51–57. (in Czech).

Mihalká, J., 1933. O rozvíjení horoda Užhoroda. *Technická práce v zemi Podkarpatoruské 1919 – 1933, (J. Musil, ed.)*, Užhorod: Odbor spolku československých inženýrů v Užhorodě, s. 65. (in Russian).

Obytné domy stavené za státní podpory v ČSR, *Stavitelské Listy*, 1924, № 21, s. 331. (in Czech).

Patnáct let technické činnosti ministerstva veřejných prací, ministerstva železnic a všech technických oborů ministerstev Československé republiky 1918 – 1933 vydáno k 28. říjnu 1933, Praha: Ministerstvo veřejných prací, 1933, s. 322. (in Czech).

Piskač, J., 1928. Bytová péče o státní zaměstnance v prvním desetiletí Československé republiky, *Zprávy veřejné služby technické*, Praha: Ministerstvo veřejných prací, r. X. s. 638. (in Czech).

Popelka, R., 2013. *Šíření funkcionalizmu – Československá mezivojnová architektúra Užhorodu*. [Dizertační práce], 203 s. (in Slovak).

Terray, A., 1932. Vývin sociální péče zemského hlavního města Užhorodu, *Publikace pro zem Podkarpatská Rus 1919 – 1932 (Bianchi G., ed.)*, Banská Bystrica: Slovan, s. 24–25. (in Czech).

Lina Degtyaryova

Postgraduate student at the Department of Archeology, Ethnology and Cultural Studies,
SHEE «Uzhhorod National University», Uzhhorod

HOUSING FOR CIVIL SERVANTS IN UZHGOROD 1919 – 1938: LEGISLATION, HOUSING POLICY, REGIONAL FEATURES

The paper focuses on the analysis of the reasons for construction of residential buildings for civil servants in interwar Uzhhorod by the government of the First Czechoslovak Republic. The impetus for these processes was the housing crisis that arose due to the relocation of numerous Czechoslovak civil servants and their families to the central

city of Subcarpathian Ruthenia. Accordingly, providing housing for this segment of the city's population became a top priority for the government. A guiding vector, certain limitations, and at the same time, a corridor of opportunities in the housing construction sector in the Republic was the legislation, in particular, the "Law on the Support of the Construction Industry" (Zákon o stavebním ruchu), with amendments and additions over the years. An innovative tool in resolving the housing crisis was the introduction of "lottery state loans" (státní losová výpůjčka, státní slosovateľná pôžička) within the framework of the law. Using the example of Uzhhorod's implementations, the article also articulates the impact of state "principles" published in the official bulletin Reports of the Technical State Service (Zprávy veřejné služby technické) on the external and internal parameters of state housing buildings. This study is the first to comprehensively analyse the emergence of districts and individual residential objects in the city and to analyze their characteristics following state legislation and principles. Based on documents from the State Archives of Zakarpattia Oblast, several newly discovered objects have been introduced into scientific circulation, data has been supplemented, and the attribution of several already known buildings has been carried out. For the first time in scientific circulation, the issue of the location of residences in non-residential buildings in Uzhhorod is introduced separately. However, the necessity of such placement remains debatable. The study identifies solutions in urban planning and housing crisis issues irrelevant to modern challenges as well as entirely innovative and relevant ones that could be applied even today. The interdisciplinary study may interest specialists in architectural history, regional studies, law, as well as professionals and organizations involved in reconstructing the housing stock.

Keywords: First Czechoslovak Republic, interwar modernism, social policy, modernist architecture, Uzhhorod, innovations, housing crisis.

Надійшла до редакції / Received: 09.10.2024

Схвалено до друку / Accepted: 07.11.2024